G. LXXX.

„Narodne Novine" izlaze svaki dan osim nedjelje i praznika.

Predplata za Zagreb:
za 1 mjesec . . . 2 K — fil.
za 3 mjeseca . . 6 K — fil.
za 1 godinu . . . 24 K — fil.
Za dostavu u kuću 40 fil. mjesečno više.

Predplata za tuzemstvo:
za 1 mjesec . . . 2 K 70 fil.
za 3 mjeseca . . 8 K — fil.
za 1 godinu . . . 32 K — fil.

Predplata za inozemstvo:
za 3 mjeseca . . 12 K — fil.

NARODNE NOVINE.

Br. 32.

U Zagrebu u utorak 10. veljače 1914.

Uvrštenja za oglase plaća se po ojeniku izloženom u upravi lista.

Uredništvo, odpravničtvo i uprava „Narodnih Novina" nalazi se u vlastitoj kući u Frankopanskoj ulici broj 26.

Rukopisi se ne vraćaju.

Telefon uredničtva broj 146.

Telefon uprave broj 775.

SLUŽBENO.

Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kotarskog akcesistu Stevu Vukovića kod kr. kotarske oblasti u Otočcu oficijalom u X. činovnom razredu za sustavnim berivima.

Kr. ug. ministarstvo financija imenovalo je Ljudevita Schedina, svršenoga pravnika, kr. financ. perovodnim vježbenikom uz adjutum pri kr. financ. ravnateljstvu u Zagrebu.

NESLUŽBENO.

Potreba visoke poljoprivredne nastave.

Piše Milan Novaković, gospodarski povjerenik.

II.

Medjutim osim instincije naročne gospodarske nastave u svim njezinim oblicima potrebne su za praktične potrebe poljoprivrede i druge vrste instituecija, koje su se već odomaćile u svim kulturnim zemljama, a to su gospodarski znanstveni zavodi. Uklonimo na čas iz vida znanstvene svrhe, pa se osvrnimo na ove zavode.

Takvi zavodi jesu: agrikulturno-kemijski, bakteriološki, agrogeološki, postaje za iztraživanje i kontrolu trgovine živežan i sjemenja, zavod za uzgoj i zaštitu gospodarskog bilja i dr. Većina ovih zavoda i mi već imamo, no možda najvažnjega od svih nemamo, a to je zavod za uzgoj bilja. Taj je zavod u nas u neku ruku zamjenjivalo pokusno polje gospodarskog učilišta u Križevcima, a kako doznajemo, sve je već spremljeno, da se i ovaj zavod kod nas posve samostalno osnuje.

Mi ovdje nemamo dosta mjesta, da opisujemo rad i zadaću ovakvih zavoda. Tko ne može takav rad lično da upozna, neka čita izvještaje takvih zavoda, kojih ima n. pr. sva sila u Njemačkoj, i neka se pogledaju troškovi, koje država — svakako ne za badava — za njih izdaje. Osvrnimo se u kratko bar na jedan od najvažnijih od njih, na zavod za uzgoj bilja. Osim sve sile privatnih pokusa, koji se u velikoj mjeri njemu prilagodjuju, ima poslovima bave, ima Njemačka 13 takvih zavoda, od kojih nijedan nije ni u najmanjoj mjeri jednostavni teorijski eksperimentator, već evi stoje ne samo u službi, već u neposrednoj vezi sa samim poljoprivrednicima. Oni traže najbolje vrste gospodarskog bilja i prave s njima pokuse u svim krajevima, prave pokuse s domaćim i tuzemskim gnojivima u svim oblicima i krajevima, prave pokuse s raznim obradjivanjem zemlje, proučavaju uslove za što bolji razvitak bilja, proučavaju bolesti i štetnike na bilju i životinjama i način obrane od njih, održavaju poučnih tečajeva i jeftinom lektirom pomažu širenju svoja iztraživanja i pronalaske itd. Što se u Njemačkoj vanredno podiglo poljoprivredno stanje zemlje, zasluga je bez sumnje najviše ovih zavoda. Rad tih znanstvenih zavoda oko oplemenjivanja bilja, — i to čini tek jedan dio njihova posla, — karakterise jedan inteligentni Niemac ovako: »Gerade sowie unsere chemischen Institute die wissenschaftlichen Grundlagen liefern, auf denen die chemischen Fabriken weiter arbeiten, sonder es wird sich wohl bald das Verhältnis zwischen den künftigen Instituten für Züchtungslehre und den praktischen Züchtern gestalten. I kad se sjetimo, da samo mi od svega našeg desadanjeg raja na taru gospodarskom polju postigli vidnije uspjehe sa regeneracijom vinograda i prebrađanjem stoke u šarene pasmine, dok rodnost polja i livada, koje su ipak temelji svima ostalim granama, nismo podigli ni za mrvu, onda se osmutak jednog novinarskog najvanjeg poljoprivrednog znanstvenog zavoda mora oduševljeno primiti.

Da se bolje ilustrira važnost ovakvih znanstvenih zavoda, dokazuje nam baš jedan primjer iz područja uzgoja i oplemenjivanja bilja. Na spomenutom pokusnom polju u Križevcima bavio se prof. Bohutinsky iz vlastite inicijative raznim gospodarskim pokusima i uzgojem bilja. Sijući tako različne vrste žita i izpoređujući njihovu vriednost, namjerio se na jednu vrlo rodnu vrstu pšenice, koju je poslije umnožio i u raznim krajevim zemlje poslanstvo sijati, te je do sada prodao količinu domaće žito. Ta se pšenica pločala uviek kojih K 10 skuplje po mte., nego druga pšenica i uza sve to sije se te pšenice danas kod nas već na kojih 50.000 jutara. Činit će se čudno, no stoji. da je čedni rad toga poluzaludjenog znanstvenika osnovni trgovinu vještačkog gnoja, koji je vrlo važan faktor u narodno-gospodarskom životu, a može da bude objektom najveće neodložnosti. Sve, što danas imamo kod nas o modernom uzgoju bilja, zasluga je [illegible] i još već uspjesi, krivnja je u tome, što taj spontani rad nije nobe podupiran [illegible] kod nas nije bilo razumievanja za te stvari.

Solidnu aplikaciju poljoprivredne znanosti u praksi u m potrebama naše poljoprivrede mogu da vrše samo pokusna i znanstveni zavodi. Ni putujući nedelji, ni stalne škole, ni praktični tečajevi nijesu ikakav drugi privredno-prosvjetni rad ne može solidno napredovati, ako se ne oslanja i ne crpi svoje znanje iz ovakvih zavoda, ćak ni zemaljska gospodarska uprava ne će imati stalne orijentacije, ako se ne bude upravila o ovakve zavode. Ovo je iskustvo, koje je stečeno u naprednim zemljama, i mi bismo učinili najveću pogrješku, ako se tim važnim iskustvom ne bismo koristili. Jer to nam iskustvo pokazuje ove znanstvene zavode izpred svega ostalega nalaže nastojanjac oni ei na nama vrlo. Ti zavodi ne samo da moraju stajati na visini znanosti, nego na svom području, već oni moraju i sami po mogućnosti sudjelovati u napredku znanosti, a podjelno moraju prilično svih naših kraja vodu proučavati na osnovu ekskatnih pokusa i drugih studija. Oni moraju da budu forum, s kojga se mogu kritički posmatrati sve potrebne nekog kraja i naučni, kako se tim potrebama može najbolje udovoljiti. Osobne zgode ne može udovoljiti ni jedan ma kako obrazovan bilo profesor, bilo putujući učitelj, bilo činovnik, bilo upravitelj kakvog gospodarstva, pa ni oko skup tih ljudi, ni oko profesorski zbor na kojoj poljoprivrednoj školi. To mogu podpuno da obavljaju samo takovi zavodi, koji se svaki na svom području s cielim svojim osobitim tim stvarima bavi.

Bez ovih zavoda ne samo dakle, da ne bismo imali one izravne koristi, koju oni praktičnom gospodarstvu pružaju, već bez njih ne bi imala ni naša teorija ni instinkcija pučkih predavaca, ni poljoprivredna školstvo, a ni organi zem. gospodarske uprave, dakle vladini, županijski i ev. kotarski gospodarski namještenici. I ako nam to na stanovištu, da gospodarstvu mogu postojati samo dvije vrste nastave, visoka i puška, a sprave je izlišna i nemoguća srednja, to prema svemu gornjem moramo uredjenje bilje koje od ovih nastava da predpostavimo uredjenje spomenutih zavoda.

Rad ovih zavoda u mnogom pogledu dodiruje jedan drugoga, a često je jedan drugom neprestano potreban tako, da je **ne samo zgodno**, već i vrlo potrebno, da oni svi budu u jednom sjesen, ako ne i pod jednim krovom. Kako mnogo od njih stoje jedino u ulnji trgovine (živeža, sjemena, gnojiva i dr.), to će već interesi naših trgovaca tražiti, da oni budu uviek pri ruci [illegible] trgovine, [illegible] vezde [illegible]. Taj je razlog, koji govori vezde osim sile, da ti znanstveni zavodi, kao sve ostale važne znanstvene instituete, budu u Kraljevini Hrvatsko-Slavoniji u glavnom gradu. Ako smo dobro obavješteni, postoji zaša nastojanje, da se svi potrebni znanstveni zavodi što prije osnuju za praktične potrebe naše poljoprivrede kane ne samo urediti i snabdjeti u zemaljski glavni grad, već i da će se posve moderno organizovati.

Uredjenjem ovih zavoda dira se izravno i u pitanje naše visoke poljoprivredne nastave. Jer ode li jedan dio ovih zavoda iz Križevaca, gdje je do sada bio, daljnji obstanak te škole bit će upravo nemoguć. Jer i ono ugledta, što je ta škola dosada imala, davali su joj ti zavodi. Da li će nove dakle nastane više gospodarske škole?

U Zagrebu, 10. veljače.

U pitanju izpravaka u osnovi o novom mjenbenom zakonu, koji su potrebni, da se ne bi diralo u nase autonomne pravosudne zakone, postignut je jučer posve ono, što smo i mi sami poželjeli.

Jučer sutje podne održala je stranka narodnog rada konferenciju, na kojoj je izvjestitelj Hantos predložio one modifikacije, koje idu za tim, da se udovolji opravdanim zahtjevima hrvatskih zastupnika.

Izvjestitelj je predložio, da se modificiraju instancije §. 87., koje se tiču mjenbenih bilježnika, te tako, da se one postavljaju u Ugarskoj imaju regulirati po odredbi ministra pravosudja, a u Hrvatskoj po odredbi bana. Ministar pravosudja dr. Balogh preporučio je ove modifikacije i izjavio, da svakim razumije zabrinutost Hrvata, koja je obuzela hrvatske delegate. Na umirenje Hrvatske može i to reći, da §. 103. valja tako razumjeti, da »druge ustanove« znače u Hrvatskoj i Slavoniji autonomni izvor prava. Ministar-predsjednik Stjepan grof Tisza također je preporučio pomenute modifikacije.

Na to ih je usvojila konferencija.

„Kormányzat".

Napisao E. pl. Grabarić, kr. sudac u savjetniku.

Tako glasi kobna riječ u mađarskom tekstu §a 57. državopravne nagodbe od godine 1868. Ovu je riječ, odnosno odzvanjući izraz sviadaa u hrvatskom tekstu ciitanog §a. označio ministar-predsjednik u svom govoru od 4. o. mj. kao glavni razlog opremljenosti u shvaćanju hrvatskoga jedne, i mađarskom s druge strane u pogledu ozbiljnog pitanja kod kr. ug. državnih željeznica.

Za ovu mađarsku riječ, kako je ministar-predsjednik inform ran, nema u hrvatskom jeziku posebnog izraza, nego se prevadja sa istim izrazom kao i mađarska riječ »kormány«, to jest sa svladaa. A ipak

Jedan literarni jubilej.

Današnji se navršuva ravno četvrt vieka, odkad je izstupio Emilija pl. Laszowski kao veoma plodan pisac na hrvatskom historijskom polju. U tom je povodu dostojno i pravedno, da prikažemo zasad bar ukratko tok njegova zaslužnoga života kao i njegovo odlično književno djelovanje.

Laszowski se rodio 1. travnja g. 1868. u gradu Brlogu na Kupi od otca Sigismunda, kapetana, i majke Sidonije rodjene pl. Sufflay. Nižu gimnaziju svršio je kao privatista, a višu kao javan učenik u Zagrebu, gdje je g. 1887. položio izpit zrelosti s odlikom. Potom je prešao na visoku jednu godinu medicinu u Grazu, odkud je prekinuo u Zagrebu, da na ovdješnjem sveučilištu sluša pravne nauke. Potonje je absolvirao god. 1893.

Imuući njegovu historijskom radu dalo je intimno proučavanje arhiva grada Brloga i kašnje čitanje Valvasora kao i neprekidno drugovanje sa znamenitim hrvatskim povjestničarima Radoslavom Lopašićem i Ivanom Tkalčićem.

Prvo njegovo djelo »Brlog i njegovi gospodari« bilo je štampano 10. veljače god. 1889. u karlovačkom »Svietlu«. Već za svoga boravka u Grazu radio je Laszowski u ondješnjim arhivima.

Malo je Laszowskih, koji je Laszowski kao jurista namješten uz dnevnicu u kr. zemaljskom arhivu, gdje je pod nadzorom tadašnjeg odsječnog savjetnika Ignjata Siebera vodio sve agende do travnja god. 1893., kad je arhivarom imenovan pristav kr. zemaljskog arheologijskog muzeja dr. Ivan pl. Bojničić.

Svršivši pravne nauke, imenovan je Laszowski god. 1893. bezplatnim perovodnim vježbenikom u obsegu kr. zemaljske vlade, god. 1895. kotarskim pristavom drugog razreda. Prigodom mileniješke izložbe u Budimpešti bio je Laszowski članom poviereństva za historijsku izložbu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a kao član povodu proputovao god. 1895. i 1896. požežku i sriemsku županiju. Za zasluge, što ih je stekao kao član rečenog povjerenstva, odlikovan je diplomom i brončanom spomenicom.

God. 1897., kad je imuro pristav kr. zem. arhiva, Ognieslav pl. Striga, imenovan je pristavom kr. zem. arhiva. U ovom je svojstvu promaknut god. 1898. u viši plaćevni razred, a god. 1900. u najviši plaćevni razred. God. 1904. imenovan je perovodjom drugog razreda kr. zem. vlade, dok je god. 1908. promaknut u viši plaćevni stepen. Iste je godine imenovan vladinim perovodjom u osmom činovnom razredu, a god. 1910. promaknut je u viši plaćevni stepen i imenovan tajnikom kr. zem. vlade u sedmom činovnom razredu, te je kroz svu ovu svoju službenu karijeru ostao pridiekjen kr. zem. arhivu, u kome još i danas razvija svejednako neumornu aglnost.

Historijski radovi Emilija pl. Laszowskoga objalo su postupani u »Vjestniku kr. zemaljskog arhiva«, »Vjestniku arheologijskog muzeja«, »Sumarskom listu«, »Katoličkom listu«, a napose u dnevnicama: »Narodnim Novinama« počevši od g. 1892., »Hrvatskoje i »Agramer Zeitung«, nadalje u karlovačkom »Svietlu«, kao i »Vienne«, »Domu i Svietu«, »Prosvjeti« i u drugim listovima.

Od njegovih književnih radnja spominjemo: »Hrvatske povjestne gradjevine«, »Matieu plemstva županije virovitičke, požežke i sriemske«, »Povjestne spomenike Turopolja I.—IV. i »Poviest Turopolja I.—II.«

Poslije smrti Ivana Tkalčića povjerila je zagrebačka gradska općina Laszowskom izdavanje spomenika grada Zagreba počevši od 16. vieka, koji su već prilično spremni, da udju u štampu.

God. 1906. izabran je Laszowski dopisnim članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u kojoj je već god. 1889. čitao kao gost svoja razpravu »Podgorska županija«. Sliono je odštampana u »Radu«. On je bio suradnikom djela »Oesterreich-Ungarn in Wort und Bild« (vezala »Hrvatska i Slavonija«), te mu je za taj rad izjavljeno Previšnje priznanje.

Poslije smrti R. Lopašića dovršio je i popunio Laszowski njegovo djelo »Oko Kupe i Korane«, što ga je izdala »Matica Hrvatska«. On je bio suradnikom Matičina djela: »Poslјednji Zrinski i Frankopane«, te je imenovan radnikom »Matice Hrvatske«. Osim toga bio je suradnikom omašnog Bojničićeva djela »Der Adel von Kroatien und Slavonien«. Kao suradnik akademijskoga djela »Codex diplomaticus« radio je u svim zagrebačkim arhivima, dočavnom arhivu u Budimpešti, arhivima gradova Koprivnice, Križevaca i Varaždina, kao i u arhivima trgovišta Samobora i Jastrebarskoga. Bas se sada [illegible] Monumenta Habsburgica«, što mu ga je povjerila Jugoslavenska akademija.

Za banovanja Pavla baruna Raucha imenovan je Laszowski članom poviereństva za ustanovljenje naziviaja mjesta i obćavališta u kraljevinama Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, a za banovanja dra. Nikole pl. Tomašića imenovan je članom poviereństva za sačuvanje historijskih spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji, kao i članom geologijskog povjerenstva za izpitivanje panonske nizine. Kao član povjerenstva za sačuvanje naših historijskih spomenika naročito je marljivo na broj njesta radio oko sačuvanja grada Zrina, Kestajnice, Grebnika i Samobora. Kad je bivši odjelni predstojnik dr. I. Krišjavi uzkrisio Hrvatsko arheologijsko družtvo, izabran je Laszowski tajnikom ovog družtva, koji službu još i danas vrši.

Laszowski je iztražio i proučio ogromnu broj obiteljskih i občinskih arhiva u domovini, zatim bečki dvorski arhiv, financijalni arhiv u Beču, kao i neke arhive u Dalmaciji. God. 1911. povjerio mu je ban dr. Nikola Tomašić čuvanje zadaću, da za nas zemaljski arhiv nabavi drugorazredna arhivalija grofova Fanfogna u Trogiru. Po nalogu istoga bana putovao je s vladinim inžinirom Ladislavom Sitzerom po austro-ugarskoj monarhiji, Njemačkoj i Švicarskoj, gdje je proučavao uredjenje ondješnjih svjetskih arhiva, njih 32 na broj, te je na osnovi toga studija izradio kr. zemaljski arhiv u Zagrebu.

Laszowski je osobitih zasluga stekao u arhivalnim radnjama oko uredjenja kr. zem. arhiva, gradskog i akademijskog arhiva, kao i oko uredjenja arhiva županije križevačko-bjelovarske i sriemske. On je povrh toga izradio osnovu za uredjenje arhiva županije virovitičke.

Nikako se ne smije prećutati, da je Laszowski uz ovu kolosalnu djelatnost još dospio, da kroz mnogo godina bude uz dra. Velimira Deželića i sam urednikom »Prosvjeta«. Također valja ovom prilikom napose istaći, da je njegovim i Deželićevim trudom zauzimanjem osnovano u Zagrebu g. 1909. Družtvo za spasavanje, kome je Laszowski bio privremenim predsjednikom i kašnje tajnikom, dok se naposljedku nije odreklo ove časti. Povrh svega ovoga imadu Laszowskom da zahvale svoji sunarodnici: zaslužna družba »Braća hrvatskog zmaja«, kojoj je on neumornim velikim meštrom, kao i ovdješnji gradski arhiv, gradska knjižnica i gradski muzej.

Stevo Petrović.